

Центральна міська бібліотека для дорослих
ім. Бориса Антоненка-Давидовича

Квітка Бабиного Яру

Бібліографічний покажчик

**До 95-річчя від дня народження
Героя України Тетяни Маркус
(1921 – 1943)**

Ромни – 2016

Квітка Бабиного Яру: до 95-річчя від дня народження Героя України Тетяни Маркус: бібліографічний покажчик /Центральна міська бібліотека ім. Бориса Антоненка-Давидовича; укладач В.І. Салогуб. – Ромни, 2016.

У бібліографічному покажчику йдеться про долю видатної київської підпільниці, уродженки міста Ромни, Героя України Тетяни Маркус.

Покажчик адресований бібліотечним працівникам та користувачам публічних бібліотек. Також він може стати в нагоді іншим категоріям користувачів, тим, хто цікавиться видатними людьми нашого краю.

НАША АДРЕСА:

Центральна міська бібліотека для дорослих
ім. Бориса Антоненка-Давидовича
вул. Коржівська, 94

м. Ромни

42000

Тел. 5-31-53

ел. адреса: library-romny@ukr.net

У К А З ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про присвоєння звання Герой України

За особисту мужність і героїчну самопожертву, незламність духу в боротьбі з фашистськими загарбниками у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років **п о с т а н о в л я ю**:

Присвоїти звання Герой України з удостоєнням ордена "Золота Зірка"

МАРКУС
Тетяні Йосипівні - учасниці антифашистського підпілля у місті Києві у 1941-1943 роках (по смертно)

ШАПРО
Анатолію Павловичу - командирові окремого стрілецького батальйону 100-ї стрілецької дивізії, учасникові визволення концентраційного табору Освенцім 27 січня 1945 року (по смертно).

Президент України

В.ЮЩЕНКО

м. Київ, 21 вересня 2006 року
N 768/2006

**Краса і сила.
Тетяна Маркус.
(1921 – 1943)**

Істина, що краса врятує світ, відома усім. Та не всі знають конкретні факти, коли українські жінки завдяки своїй вроді рятували Вітчизну. Часто поєднання краси та патріотизму представниць прекрасної половини людства ставало визначальним у перемозі над запеклим ворогом. Такою була Тетяна Маркус – неперевершена красуня і відважна патріотка. Вона стала єдиною жінкою, якій присвоєно звання Героя України за подвиги під час Другої світової війни.

Таня Маркус народилася 21 вересня 1921 року в місті Ромни у великій єврейській родині, ставши п'ятою дитиною у батьків. Через кілька років Маркуси переїхали до Києва. Батько, в минулому військовий музикант, намагався прищепити своїм дітям любов до того виду мистецтва, якому служив. І небезуспішно: послухати концерти на дому, в яких брала участь вся родина, приходили рідні, знайомі і сусіди. Тяга до публічних виступів на сцені привела Тетяну спочатку в драматичний гурток, а потім – в аматорську студію відомої в той час актриси Марії Стрілецької. «Кожна людина – актор і режисер своєї власної драми», – любила повторювати дівчина. Тоді Тетяна навіть не підозрювала, наскільки пророчими ці слова стануть для неї. Хто міг знати, що артистичні навички знадобляться в немислимих в ту пору умовах, коли треба буде розігрувати маленькі «спектаклі» з німецькими офіцерами в окупованій столиці України. А фіналом ставало сплановане підпіллям знищення гітлерівських чинів. Але це було потім ...

Брати Тетяни – Еміль і Михайло пішли по стопах батька – стали військовими музикантами. Абрам по комсомольському заклику відправився будувати першу чергу московського метрополітену. Романтична Таня з подругою ранньої молодості Діною Черкаською

задумала поїхати на Далекий Схід, на будівництво Комсомольська-на-Амурі. Але ці плани порушив виявлений у неї ревмокардит.

Довелося поміняти даль тайгову на роботу залізничним касиром. На роботі інспектором з кадрів в Управлінні Південно-Західної залізниці Тетяна зустріла свою любов – Георгія Левицького.

Розпочалася війна... Пішли на фронт брати Тані Маркус, сестри з батьками були евакуйовані, а сама Тетяна залишилася в Києві. Батько повернувся з половини шляху в глибокий тил, щоб переконати доньку покинути місто, але вона відмовилася, незважаючи на вмовляння, тим більше що рішення було у Тетяни спільним з Георгієм – не вирушати в евакуацію, а вступити в диверсійну боротьбу з ворогом. У цій ситуації свій вибір зробив і Йосип Маркус: він вважав за краще залишитися поруч з донькою.

Почала група підпільників з поширення листівок, які закликали чинити опір окупантам. Але вже незабаром перейшла до зухвалих нападів на війська загарбників. Ось деякі з епізодів спогадів, які зберегли про них очевидці.

Серпень 1941-го. Перші дні окупації Києва. Хрещатиком урочисто проходять гітлерівські колони. На балконі другого поверху з'являється Таня зі своїм супутником. Це Георгій Левицький. В саму гущу «визволителів» летить букет айстр. Лунає вибух – в красивому букеті захована саморобна граната.

Пізніше, працюючи продавщицею в продмазі на площі Толстого, Таня складає список прикріплених до магазину нацистських прислужників і передає його керівництву антифашистського підпілля. Що повинна була відчувати молода єврейська жінка, коли в Києві почалося справжнє полювання на євреїв? Мовчазні колони – люди похилого віку, жінки, діти – потягнулися до Бабиного Яру, звідки стали

доноситися кулеметні черги, крики і стогін тисяч жертв.

Підпільники для Тетяни придумують «легенду», яка створює прикриття: вона стає грузинської княжною Маркусидзе, дочкою князя, розстріляного більшовиками, і готова працювати на вермахт. Їй вдається влаштуватися офіціанткою в офіцерську їдальню, увійти в довіру до начальства. Зіграли свою роль жіночі чари. Друзі про неї говорили так: «Бог зібрав всю красу і обдарував нею Таню Маркус». Карі очі, чорні брови і вії, злегка кучеряве волосся, ніжний рум'янець – немов оживий за помахом чарівної палички портрет роботи чудового художника. На «князівну» задивлялося багато німецьких офіцерів. Красуні-офіціантці не переставали робити компліменти, навперебій пропонували свої послуги, а вона холоднокровно підсипала їм в їжу отруту, страждаючи лише від того, що не може разом знищити всю цю ненависну орду. Тетяні при цьому вдавалося протягом досить довгого часу не потрапляти під підозру і продовжувати підривну діяльність, ведучи небезпечну гру і з щохвилинним ризиком для власного життя.

Жодна партизанська війна ніколи не обходилась без жертв з боку учасників народного опору. З чергового завдання, отриманого від підпілля, не повернувся батько Тані – Йосип Маркус. А незабаром зрадник видав підпільний осередок, і серед інших в руки гітлерівців потрапив Георгій Левицький. У профашистській газетці «Нове українське слово» від 17 липня 1942 року зі радістю повідомлялося про страту «комуністичних бандитів». Таня розуміла: німці розправилися з найближчими їй людьми. Її серце переповнилося болем і жадобою помсти. А від цього людина, як правило, втрачає будь-яку обережність. «Моє життя тепер вимірюється тим, скільки я знищу цих гадів», – говорила Тетяна Маркус в ті фатальні дні.

Виконуючи нове завдання підпільного центру, Таня захопила в полон гітлерівського офіцера і, провівши провулками до руїн, застрелила його. Але перш ніж сховатися, прикріпила до кітелю німця записку: «Всіх вас, фашистських гадів, чекає така ж доля». І нижче підпис: «Тетяна Маркусидзе». Нехай вороги знають: за біль і кров невідворотно прийде розплата...

Чи віддавала Таня собі звіт в тому, що цією запискою видає себе? Загибель близьких, трагедія мільйонів на окупованій нацистами території, свідком якої довелося їй стати волею долі, змінили її погляд на сенс життя. Так буває, коли в силу обставин люди за кілька місяців або навіть днів дорослішають на десятиліття. Крім того, Тетяна знала, що за наказом з Берліна її шукають, заарештовуючи і катуючи підозрюваних жінок, хоч скільки-небудь схожих на неї. Розуміючи, що Тетяна Маркус знаходиться на межі провалу, керівництво підпілля віддало наказ вивести її з Києва та сховати в партизанському загоні. Але при спробі переправитися на човні через Дніпро Таня, разом з супроводжуючим її Олександром Горобцем, була схоплена береговою охороною. Сталося це 22 серпня 1942 року. На момент затримання у Тані були при собі інші, фальшиві, документи, але впізнати жінку німцям не становило жодних проблем.

Розстріл був неминучий. В Гестапо розраховували, що перед страхом смерті це тендітне дівча видасть усіх своїх товаришів по підпіллю, але юна партизанка, зціпивши зуби, мовчала. Вона витерпіла п'ять місяців звірячих катувань, так і не назвавши жодного прізвища.

Кожна хвилина її мовчання рятувала людські життя. Поки Маркус була в полоні жоден підпільник не постраждав, усі адреси підпільних явок залишилися не розкриті. Витерпіти нелюдський біль

дівчині допомагала сила волі та незламна віра в перемогу.

29 січня 1943 року Тетяну Маркус розстріляли в Бабиному Яру. Дівчині був лише 21 рік.

В радянські роки про подвиг відважної київської підпільниці широкій спільноті майже нічого не було відомо. Неодноразові звернення істориків до владних структур з проханням належно вшанувати подвиг Тетяни Маркус закінчувалися нічим. І тільки у 2006 році Президент України Віктор Ющенко присвоїв їй звання Героя України. В указі зазначено: «За особисту мужність і героїчну самопожертву, незламність духу». На фасаді київської школи №44, де навчалася Тетяна, встановлено меморіальну дошку на честь відважної підпільниці. У 2009 році у Києві в урочищі Бабин Яр на місці масових розстрілів у роки Другої світової війни на честь Тетяни Маркус встановлено пам'ятник. Монумент звели з ініціативи Єврейської ради України та фонду «Пам'ять Бабиного Яру».

На батьківщині Тетяни Маркус у нашому місті на фасаді ЗОШ №4 встановлено меморіальну дошку з написом про те, що на місці школи знаходився будинок, де народилася підпільниця. На Алеї Героїв також розміщено пам'ятний знак на честь видатної роменчанки.

Література:

1. Кушнір Л. «Таню катували п'ять місяців» / Ліна Кушнір // Україна молода. – 2011. – 27 верес. – С. 10.
2. Мягкович Д. Марка Тетяни Маркус / Денис Мягкович // Вісті Роменщини. – 2011. – 24 верес. – С. 2.
3. Тетяна Маркус / Сильні українки / телеканал «Україна»: [Електронний ресурс] : Веб-сайт : відео. – Режим доступу: ranok.kanalukraina.tv/video-news/ukrainian/10801/. – Назва з екрану. – Дата перегляду: 05.09.2016.

4. ВІДОМЕ І НОВЕ СЛОВО ПРО ТАНЮ МАРКУС. Стер Єлісаветський: [Електронний ресурс] : Web-сайт. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/vidome_i_nove_slovo_pro_tanyu_markus.html/. – Назва з екрану. – Дата перегляду: 05.09.2016.
5. Тетяна Котик. Краса і подвиг. : [Електронний ресурс] : Web-сайт. – Режим доступу: <https://www.interesniy.kiev.ua/krasa-i-podvig//>. – Назва з екрану. – Дата перегляду: 05.09.2016.
6. Фредди Зорин. Наша Таня: [Електронний ресурс] : Web- сайт. – Режим доступу: <https://www.interesniy.kiev.ua/krasa-i-podvig//>. – Назва з екрану. – Дата перегляду: 05.09.2016.
7. Ангел помсти – Перший канал: [Електронний ресурс] : Web-сайт. – Режим доступу: <1tv.com.ua/news/channel/83006>. – Назва з екрану. – Дата перегляду: 05.09.2016.

Пам'ятний знак на будівлі Роменської ЗОШ №4.

Олена Штепа.

*Світлій пам'яті
видатної київської підпільниці,
Героя України Тетяни Маркус.*

Ромни. Під сонцем рідна хата –
Дитинства світлого колиска.

А юність кликала кохати,
І щастя вже було так близько.

Та неба шовк прорвали бомби,
І падав Київ у руїнах,
Мов серце із загуслим тромбом
Святої неньки України.

Дівчина в київським підпіллі.

Зв'язок доручено Тетяні

У цім фашистським божевіллі,

Немов на діючім вулкані.

І вбили дівчину-єврейку.

А кров же кольору калини.

Болить, болить моє серденько,

Бо убивали Україну.

Лишила добру славу роду

Єврейка на святині предків.

Дочка стражденних двох народів, –

Герой в людському осередку.

Мовчання лиш одна хвилинка,

Та вічний подвиг твій, дівчино,

Герой моєї України,

Герой своєї батьківщини.

Пам'ятний знак на Алеї Героїв М. Ромни.

Поштова марка № 1130 «Тетяна Маркус. Герой України»
Погашена у 2011 році.

Пам'ятник Т. Маркус м. Київ Бабин Яр

Меморіальна дошка на будівлі київської ЗОШ №14,
де навчалася Тетяна Маркус